

Česká zahraniční politika

Česká zahraniční politika. Úvahy o prioritách Editor Václav Kotyk. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1997, 295 stran, ISBN 80-85864-30-4.

Zájemcům z řad odborné i širší veřejnosti se v knize Česká zahraniční politika dostává do rukou informativní a poučné dílo. Autorský kolektiv složený vesměs z pracovníků ÚMV se ve třísetstránkové publikaci snaží vyrovnat s úkolem, s nímž se česká diplomacie vyrovnává již několik let – s potřebou formálně představit soubor aktivit a oblastí působení, jež by zahraniční politika České republiky měla považovat za prioritní.

České diplomacii nelze vytknout, že by tyto priority nikdy jednoznačně nepostulovala. Kromě každodenní diplomatické práce, která zjevně odráží vědomí jasně stanovených oblastí směřování české zahraniční politiky, byly i při různých oficiálních příležitostech jednoznačně deklarovány priority české zahraniční politiky z pohledu odpovědných představitelů Ministerstva zahraničních věcí České republiky. Ministr zahraničních věcí jako nejvyšší představitel české diplomacie vystoupil za pět let existence moderní české zahraniční politiky několikrát na různých grémiích, včetně zasedání Poslanecké sněmovny či jejího zahraničního výboru, s projevem, jehož účelem bylo podání systematického a uceleného výkladu priorit české zahraniční politiky.

Co dosud v české zahraniční politice někteří její kritici (v tom nejlepší smyslu slova kritik) postrádají, je hmatatelné pojitko mezi hodinovým parlamentním projevem ministra zahraničí, v němž jsou sice priority vyloženy uceleně, ale maximálně stručně, a diplomatickou praxí, která nemůže nevycházet z podstatně podrobnějšího rozpracování takto deklarovaných priorit. Takovým pojítkem by zjevně měla být permanentní úvaha na straně vedoucích diplomatických představitelů a neutuchající diskuze zainteresované odborné veřejnosti (tzv. zahraničněpolitického establishmentu). Tyto procesy by pak v ideálním případě nastavovaly zrcadlo ambicím politiků a zajišťovaly by deklarovaným prioritám praktickou proveditelnost z hlediska dostupných zdrojů (úvahami praktických diplomatů) i z hlediska národních zájmů v chápání širší veřejnosti (díky diskuzi uvnitř zahraničněpolitického establishmentu).

Je zřejmé, že podobnou myšlenkou bylo vedeno i úsilí kolektivu autorů, které vyústilo v pokus o knihu úvah o prioritách české zahraniční politiky. Snahou zřejmě bylo vytvořit základ pro rozpravy o prioritách české zahraniční politiky, o možnostech a záhodnosti jejích proměn, o potřebě průběžného zvažování alternativ apod. Hned v úvodu se editor celé knihy hlásí ke snaze rozpoutat podobnou diskuzi. Nelze než souhlasit s editorovým názorem, že takové úvahy a diskuze jsou nezbytné, „*nechce-li* [česká zahraniční politika – pozn. aut.] *v neustále se měnícím světě pracovat s jakýmsi souborem věčných a neměnných pravd*“. Následně se čtenáři slibuje, že se autoři publikace budou snažit možnosti otevřené disputace k jednotlivým tématům „*přínejmenším naznačit*“. Autorům se v jednotlivých příspěvcích podařilo mnohé, zač jim nesporně budiž vzdán dík. „Alespoň naznačit“ ono slíbené se však povedlo jen zřídka.

Kniha je ojedinělá svým rozsahem. Nevznikla dosud žádná jiná publikace, která by na téměř třech stovkách stran rozebírala jednotlivé oblasti působení české zahraniční politiky. Není tedy sporu o tom, že knihou se čtenáři dostává do rukou nejcelistvější materiál o dané zahraničněpolitické tematice. Ucelenost publikace se projevuje nejen v úrovni detailu, do něhož se rozprava o tématu v jednotlivých statích dokázala pustit, ale i ve vesměs kvalitně zpracovaném poznámkovém aparátu a v rozsahu dokumentační přílohy. Ta shromažďuje nejen nejvýznamnější projevy nejvyšších politických reprezentantů k otázkám zahraniční politiky České republiky za uplynulé roky, ale obsahuje také několik důležitých dokumen-

tů, pár grafických ilustrací doplňujících vybrané texty sborníku, jakož i výběr literatury, kterou autoři sborníku považovali za neirelevantnější pro tematiku priorit české zahraniční politiky. Rozsah sborníku sám o sobě je tedy zřejmě nesporným kladem publikace.

Odvrácenou stranou tohoto kladu je ovšem skutečnost, že značného rozsahu textu je mnohdy dosahováno pasážími, jejichž souvislost s původním předsevzetím editora je jen velmi volná (ačkoli nikoli neexistující). Vhodným příkladem pro ilustraci může být kapitola zamýšlená jako úvaha o vztazích České republiky a Německa. Z více než třiceti stran se většina zabývá obecnou analýzou vývoje Německa v uplynulých letech a proměnou celkové zahraničněpolitické doktríny i praxe v devadesátých letech. Pouze čtyři (vcelku zajímavé, sic!) strany jsou věnovány rozboru aktuálních česko-německých vztahů. Dalších sedm stran je pak věnováno sudetoněmeckému problému, ovšem převážně ve formě popisného exkurzu do teorie a praxe krajanských sudetoněmeckých spolků. Přitom úvah o možnostech řešení sudetoněmeckého problému se čtenáři předkládá poskrovnu. V závěru autoři příspěvku nabízejí i minirozpravu o Deklaraci, ovšem soustřeďují se převážně na až téměř semiotické rozborů vybraných výrazů z jejího textu. Nadějeplný čtenář se dozví velmi málo o tom, jak by se podle názoru autorů měla česká diplomacie postavit k fenoménu sudetoněmeckví, co by mělo v česko-německých vztazích následovat po Deklaraci, či nakolik dosud praktikovaný přístup k Německu odráží v očích autorů české národní zájmy.

Stranou pozornosti zůstal dále celý veliký prostor hledání souladného českého a německého pohledu na jednotlivé prvky integračního procesu a zejména postintegrační fáze. Nevyužita zůstala i možnost provést spekulativní komparaci možných budoucích českých a německých postojů ke společné evropské měně, ke společným politikám Evropské unie (CAP, CSFP...), k užití a budoucnosti strukturálních a kohezních fondů, k principu flexibility apod. Přitom toto jsou témata, která budou rozhodujícím prizmatem spojujícím či rozptylujícím papský různorodých českých a německých zájmů.

Sborník obsahuje více příspěvků, které se rozsáhle věnují popisům reality zahraniční politiky různých zemí a jen na závěr více či méně okrajově uvažují o vztazích České republiky k dané zemi či zemím. To je případ statí o USA, o postsovětském prostoru a o rozvojových zemích. Prvním dvěma je však nutné přiznat, že obsahují mnohé svěží myšlenky a neotřelé interpretace toho, co se v předmětných teritoriích v posledních letech děje. Navíc se autorovi obou statí podařilo zhostit se úkolu na deseti, respektive dvaceti stranách, takže i přes zmíněnou zbytnost celých podkapitol nepůsobí jeho texty rozvleklým dojmem. Vždy však chybí ona skutečná „úvaha o prioritách“ či rozbor stávající politiky, které editor celého díla v jeho úvodu slibuje. Ty se alespoň částečně objevují v kapitole věnované středoevropskému prostoru či v podkapitolách věnovaných multilaterální spolupráci v regionu. Podkapitoly o bilaterálních vztazích České republiky se sousedy se však opět odbývají spíše v deskriptivním duchu.

Sleví-li čtenář z původních nároků a hledá-li v knize hlavně systematicky utříděné informace k jednotlivým tematickým okruhům, nejvíce radosti mu zřejmě učiní kapitola věnovaná zajištění naší bezpečnosti. Zde se velmi podrobně probírá otázka úsilí České republiky o členství v Severoatlantické alianci. Text je přehledně vystavěn, obsahuje i zajímavé sumární informace (např. o výhodách členství v NATO pro náš stát, o potenciálních problémech spojených s rozšiřováním Aliance apod.). Nechybí ani krátká podkapitolka shrnující alternativy k aliančnímu zajištění bezpečnosti České republiky. Spolu s výše zmíněnou kapitolou o místě naší republiky ve středoevropském regionu patří tato kapitola mezi nejvýhodnější části sborníku.

Podobně přehledná a informačně nabitá jako kapitola o bezpečnosti je i stať o vnějších ekonomických vztazích České republiky. Bohužel se však celá soustřeďuje na popis dosavadních ekonomických a obchodních aktivit našeho státu ve světové ekonomice, aniž by se pokusila o minimální projekci do budoucna. K podobnému zklamání vede i četba kapitoly věnované vztahu České republiky a Evropské unie. Po přečtení téměř čtyřiceti stran faktologie a citací z oficiálních dokumentů Unie se čtenář v závěru kapitoly dočká i několika

málo stran, na nichž je v rychlosti načrtnuto pár úvah, které by v ideálním případě měly tvořit hlavní část této kapitoly. Otázky výhodnosti členství v Evropské unii, jakož i problémy a rizika spojená s členstvím jsou právě tématy vztahujícími se k postoji České republiky vůči evropskému integračnímu procesu, jež by si zasloužila hlubší diskuzi a úvahu. Bohužel je jim věnováno jen posledních pár stran kapitoly. Otázka – „do jaké Unie chce Česká republika vstoupit“ – je pak rozehrána až v úplném závěru a je řešena víceméně výlučně několika citacemi z dokumentů českých politických subjektů (vlády, vládních stran, opozice).

Závěrem lze tedy shrnout, že autoři připravili sborník plný milých i méně milých překvapení. Kompletnost sborníku je zajisté jeho nesporným kladem a míra akumulace faktů činí z publikace velmi užitečné kompendium informací o tom, co se v posledních letech děje v operačním prostoru české zahraniční politiky. Na druhou stranu zůstává kniha za původním předsevzetím autorů předložit soubor úvah schopných rozpoutat plodnou diskuzi o prioritách směřování zahraniční politiky České republiky v současnosti i v blízké budoucnosti. To je škoda, protože právě publikace tohoto typu by byla tou nejvhodnější platformou pro intelektuální stýkání a potýkání různých názorů a vizí s realitami současné zahraniční politiky. Národním zájmům České republiky tedy rodící se český zahraničněpolitický establishment nadále zůstává cosi dlužen.

Jan Winkler, Jan Pánek